

Nawoord

Bij de roman *Marianela* van Benito Pérez Galdós
Door Manuel Vázquez Montalbán

Benito Pérez Galdós (1843-1920) is in de eerste plaats de schepper van een 46-delige kroniek, de *Episodios Nacionales*, die het model van de historische roman ingrijpend zou veranderen. In deze reeks opmerkelijke romans, die vanaf 1873 gepubliceerd wordt, komt Galdós naar voren als de literaire huisarts van het kwakkelende Spanje. In 1878 echter publiceert de schrijver een werk dat niet makkelijk te classificeren valt. Het behoort niet tot de romancyclus, waarin de tegenstellingen tussen het oerconservatieve en aartskatholieke deel van de natie en de vooruitstrevender krachten in de maatschappij een prominente plaats innemen. Evenmin kan het ingedeeld worden bij andere belangrijke werken van Galdós, waarin hij blijk geeft van een zeer eigen esthetiek van het realisme. Die vreemde eend in de bijt is *Marianela*, waarvan wel is gezegd dat het een staartje van de late romantiek is. Wat in ieder geval laat-romantisch is, is de verhouding tussen de hoofdpersoon, Marianela, en de blinde Pablo Penáguilas, voor wie zij als geleidster optreedt.

Het meisje is lelijk en misvormd en de jongeman idealiseert haar omdat haar stem, haar gevoelens en haar toewijding blijk geven van een geestelijke zuiverheid die zich wel moet vertalen in fysieke schoonheid. Maar als Pablo wordt genezen van zijn blindheid, ontdekt hij hoe lelijk Marianela is. En zij, weerspiegeld in de ogen van de man, is liever dood dan dat ze de ontgoocheling van zijn blik moet verdragen. Pérez Galdós, verwoed lezer van romantische feuilletons sinds zijn jeugd op de Canarische Eilanden, schetst in dit boek het drama niet louter als een emotioneel conflict maar als een metafoor van de botsing tussen ideaal en werkelijkheid, een thema dat hem zijn leven lang bezighoudt. In de toespraak bij zijn toetreding tot de Real Academia in 1897 stelt Galdós de kwestie aan de orde waarop hij gedurende zijn lange schrijverschap heeft geprobeerd een antwoord te vinden: hoe moet de werkelijkheid gestalte krijgen in de roman? Als afbeelding of als verbeelding? Daar ging de grote discussie binnen het realisme in die tijd over, een discussie die ten slotte uitviel in het voordeel van het realisme als -verbeelding en die dertig jaar later opnieuw zou oplaaien tussen Lukacs en Brecht. Voor Lukacs was realisme verbeelding, voor Brecht onthulling, want de nieuwe literatuur had inmiddels voorbeelden laten zien van een realisme dat de realiteit oversteeg: Kafka, bijvoorbeeld, of de vervreemdende esthetiek van Brecht zelf.

Dankzij het talent van Galdós voor het scheppen van pakkende situaties leenden sommige romans zich goed voor toneelbewerkingen. De gebroeders Alvarez Quintero, de meest toonaangevende vertegenwoordigers van het volkstoneel, maakten een toneelversie van *Marianela*, waarin de nadruk kwam te liggen op de botsende gevoelens en op het theatrale effect van Marianela en haar blindeman, met name vanaf het moment dat de laatste kan zien. Als kleine roman enigszins vergeten naast zulke belangrijke werken als *Fortunata en Jacinta*, *Genade*, *De familie van León Roch*, *Nazarín* of *Miau*, is *Marianela* in Spanje vooral bekend gebleven als toneelstuk van de gebroeders Quintero.

Pérez Galdós en Leopoldo Alas 'Clarín', de twee giganten onder de Spaanse romanciers uit de negentiende eeuw, zijn beiden door hun kennis van zaken en hun kritische geest diepgaand betrokken bij de polemieken over maatschappelijke opvattingen en esthetische stellingnames, waarbij de roman als grondstof voor analyse werd

beschouwd. De roman is een instrument om de wereld te leren kennen, begrip te kweken, de werkelijkheid kritisch te bezien, een instrument dat diende om het wereldbeeld van de gezeten burgerij uit te dragen. Maar beide schrijvers leven in een tijdperk waarin de hegemonie van de burgerij wordt bedreigd door de klassenstrijd, en de roman worstelt met haar functie als spreekbuis van de bourgeoisie. *Marianela* staat echter ver af van dat dialectische strijdtoneel. Het werkje is als een nog eenmaal oplaaierende vlam uit de romantische jeugdijaren van de schrijver voordat hij zich in grote ondernemingen begeeft en voorgoed de bril van de ironie opzet. Hoewel Galdós, buiten die ene pekelsonde, de verleiding van de romantiek en de zedenschets wist te weerstaan, waagt hij zich niet aan de zoektocht naar objectiviteit, het grote streven van de Franse naturalisten en speerpunt van de moderniteit in die dagen. Zijn oeuvre, gekenmerkt door het allesbehalve luisterrijke isolement van de Spaanse samenleving in het algemeen en van het literaire leven, uitzonderingen daargelaten, in het bijzonder, bevindt zich ergens tussen de canon van Balzac en Zola. De grootheid van Pérez Galdós ligt juist in zijn onvermoeide zoeken naar een romanvorm die paste bij het specifieke geval van Spanje met al zijn intellectuele tekortkomingen.